

Nd.

9. Frumvarp til laga

[9. mál]

um afhending skyldueintaka til bókasafna.

(Lagt fyrir Alþingi á 68. löggjafarþingi, 1948.)

1. gr.

Öllum prentsniðjum hér á landi og öðrum fyrirtækjum, sem margfalda prentað eða ritað mál, nótur, myndir og uppdrætti (með ljósrentun, steinrentun, koparstungu, fjörlitun o. s. frv.), er skylt að láta Landsbókasafni í té ókeypis af framleiðslu sinni sem hér segir:

- a. fjögur eintök af smáprenti öllu, sem minna er en ein örkl, þar með taldar myndir og uppdrættir, sem ekki eru hluti bóka eða blaða, svo og bókum, tímaritum og blöðum, sem fjörlituð eru í 50 eintökum eða fleiri;
- b. átta eintök af blöðum, sem út koma einu sinni á viku eða oftar;
- c. tólf eintök af öllu öðru prentmáli.

Af bókum og ritum, sem íslenzkir bókaútfendur láta prenta erlendis, skal kostnaðarmaður skyldur að afhenda Landsbókasafni ókeypis eintök eftir sömu reglum, sem að ofan greinir.

Bækur og tímarit skulu afhent heft, og sé rit prentað á fleiri tegundir pappírs en eina, skulu að minnsta kosti þrjú eintök vera á þeirri pappírstegund, sem bezt er.

Afhendingarskyldar eru endurprentanir og sérprentanir úr blöðum og tímaritum, nýjar útgáfur og endurprentanir bóka, séu breytingar gerðar á efni þeirra eða fyrirkomulagi, enda þótt sama letursteypa sé notuð og bókin ekki talin ný útgáfa.

2. gr.

ENN fremur skulu útgefendur þeir, stofnanir, félög eða einstaklingar, sem njóta styrks af almannafé til útgáfu á ritum, afhenda Landsbókasafni ókeypis allt að 10 eintökum hvers sliks rits, ef landsbókvörður óskar þess.

3. gr.

Það prentað mál, sem er algert trúnaðar- eða einkamál og aðeins ætlað ákveðnum þróngum hópi manna, getur útgefandi ákveðið að bókasöfn leyfi ekki að nota, fyrr en að ákveðnum tíma liðnum. Sá tími má þó ekki fara fram úr 50 árum, og geymast þessi rit á meðan hvergi nema í Landsbókasafni, ef útgefandi óskar.

Undanþegin afhendingarskyldu eru verðbréf og hlutabréf, bankaseðlar og annar prentaður gjaldmiðill.

4. gr.

Landsbókasafn veitir skyldueintökum viðtöku. Menntamálaráðuneytið ákveður í reglugerð að fengnum tillögum landsbókavarðar, hve oft og hvar afhending skuli fara fram á ári hverju. Í lok hvers árs skulu allar prentsniðjur og aðrar stofnanir, sem lög þessi ná til, senda landsbókaverði skrá í minnst 10 eintökum um allt prentmál, smátt og stórt, sem í þeim hefur verið prentað eða margfaldað á árinu.

5. gr.

Af skyldueintökum þeim, sem talin eru í 1. gr., skal Landsbókasafn varðveita tvö, eitt skal lagt til Háskólabókasafns og eitt til bókasafns Norðurlands á Akureyri. Öðrum skyldueintökum skal Landsbókasafn ráðstafa til bókasafna og vísindastofnana. Menntamálaráðuneytið setur í reglugerð að fengnum tillögum landsbókavarðar nánari ákvæði um skiptingu þeirra.

6. gr.

Verði prentsniðja gjaldþrota eða hætti störfum, áður en afhending skyldueintaka hefur farið fram, er þrotabúinu eða kostnaðarmönnum prentmálsins skylt að sjá um, að ákvæðum 1. gr. sé fullnægt.

7. gr.

Vanskil á prentmáli varða sektum frá 50—5000 kr., sé eigi bætt úr vanrækslu, þegar áminnt er um það. Mál um brot gegn lögum þessum skulu rekin sem almenn lögreglumál.

8. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög um prentsniðjur nr. 23 4. des. 1886, með þeim breytingum, sem gerðar hafa verið á þeim fram að þessu.

9. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Frv. þetta var borið fram sem stjórnarfrv. á síðasta Alþingi, en hlaut eigi afgreiðslu. Fylgdu því svofelldar athugasemdir:

„Hinn 26. nóv. 1947 skipaði menntamálaráðuneytið dr. Sigurð Nordal, dr. Björn Sigfusson, Finn Sigmundsson, landsbókavörð, Jakob Benediktsson, magister, og dr. Pørkel Jóhannesson í nefnd til athugunar á bókasafnsmálum. Hefur nefndin samið frumvarp þetta og létt fylgja því svofellda greinargerð:

Samkvæmt 2. lið í erindisbréfi sínu hefur bókasafnanefnd gert þetta frumvarp.

Sökum þess að lög nr. 18 31. maí 1927 fjalla um prentsniðjur, jafnt og um aðra iðju og iðnað, ber að afnema prentsniðjulöginn, nr. 23 4. des. 1886, en setja ný lög um skyldueintök til bókasafna.

Frv. bókasafnsnefndar til laga um Landsbókasafn gerir í 6. gr., ef að lögum verður, breyting á afhendingu skyldueintakanna og enn meiri breyting á fyrirkomulagi þess, hvernig ráðstafað verður skyldueintökum til bókasafna erlendis. Af þeim rökum verða hin nýju lög um skyldueintök mjög frábrugðin prentsniðjulögum, og ber að geta nokkurs um einstakar greinar:

Um 1. gr.

Fækkað er skyldueintökum af smáprenti niður í 4 eintök. Þar er meginnefnið auglýsingar, áætlanir farartækja, verzlunarnótur, uppdraettir, hvers konar myndaprent, sem eigi er partur bókar, grafljóð, söngskrár og ýmsar sérprentanir. Þessa 4 eintaka skyldu þykir nauðsyn að leggja á allt fjörlitað mál, sem birt er í minnst 50 ein-

tökum innan félags eða á almennari vettvangi. Þar eru oft fólgunar merkar söguheimildir og merki félagsmálabróunar, staðbundnar fréttir, gamanmyndir, frumútgáfur smásagna og ljóða. Af félagsblöðum og skólablöðum eru árgangar sumir oft fjörlitaðir, en sumir prentaðir, og yrði varðveisla slikra rita gloppótt án þessa ákvæðis og meir undir tilviljunum komin er við verður unað lengur.

Í stað 12 eintaka, sem prentsmiðjum hefur undanfarið verið skylt að láta af blöðum öllum og ýmsum timaritum, þykir rétt að ákveða 8 eintök dagblaða og vikublaða, þótt 12 eintök verði tekin af öðru. Fæst hin minni bókasöfn eiga nægilegt bókbandsfé og húsrúm til að varðveita vansæmdarlaust um alla framtíð skyldueintök blaðanna. Þeim verður hvorki gagn né álitsauki að hlöðum óbundinna blaða, sem þau hafa eignað, en sjaldan fengið svo heil, að kostandi þætti til bandsins. Með vaxandi skyldum verður fjórðungsþókasöfnum enn brýnna en fyrr að spara á þessum lið, og þykir nefndinni hæfilegt að ætla einungis þrem innlendum söfnum skylduna að varðveita blöðin öll og smáprentið.

Til útlanda eiga samkvæmt gildandi lögum að fara 4 skyldueintök af blöðum sem öðru prentmáli, og þykir eigi rétt að skerða skuldueintakafjöldann meir en svo, að hægt væri að halda við öllum skiptisamböndum, sem nú eru, ef samningar þætu æskilegir þannig, sbr. 5. gr. um ráðstöfunarrétt Landsbókasafns.

Öll söfn, sem talsverða aðsókn hafa, þurfa að fá einhver fréttablöð og nota þau um leið og þau koma út. Til þess hafa amtsbókasöfnum aldrei dugað skyldueintök, sem berast þeim ári eftir prentun, svo að skyldueintakasvipting rænir þau engu, sem við þá þörf miðast. En ætla má, að hvert það safn, sem opna lesstofu hefur, muni geta fengið helztu flokksblöðin send með vægum skilmálum.

Nefndin hefur að öðru leyti haldið óbreyttum 12 eintaka fjölda þar, sem hann var ákveðinn í prentsmiðjulögum, og hækkað eintakafjölda annars prentmáls úr 11 í 12 eintök. Bókaútgefendur munu ekki telja þetta viðbótareintak eftir, þar sem það getur engin áhrif haft á sölu bókar innanlands.

Rit, sem innlendir útgefendur láta prenta erlendis og flytja inn í landið, eru gerð afhendingarskyld, eins og gert er með öðrum þjóðum, þótt hér hafi skort um það lagafyrirmæli.

Mikill hluti rita hefur verið afhentur söfnunum heftur, þótt það hafi ekki verið lögskilt. Nú þykir söfnun nauðsyn að lögfesta um það reglu. Hitt þótti nefndinni eigi fært, að neitt yrði lögleitt um bókband á skyldueintökum. En vitað er, að sum bókasöfn muni leita samninga við útgefendur um að kaupa venjulegt forlagsband á mörg hinna heftu skyldueintaka, og er heftingin meðal annars þjóðingarmikið spor til að auðvelda þau viðskipti.

Sjálfsgagt þykir að samræma tvenn nágildandi ákvæði um pappírsgæði þriggja eintaka í það horf, seni gert er í frv., en fella niður í staðinn óframkvæmanlegan lagastaf um eintök prentuð á skrifpappír.

Um 2. gr.

Sakir nauðsynja Landsbókasafns að afla sendilegra rita fyrir skiptimiðstöð sína, sbr. 6. gr. í frv. til laga um Landsbókasafn, þykir sanngjarni að veita landsbókaverði þennan rétt. Þegar útgefendur vita fyrirfram um kvöðina, sem styrk fylgir, kostar hún þá litlu meira en nemur pappír og framhaldsprentun þessara eintaka. Afhendingin getur ekki dregið úr innanlandssölu bókar, en þarflegt getur reynzt, að Landsbókasafnið útbreiði þessi rit erlendis.

Um 3. gr.

Ákvæði þessi eru ný, en nauðsynleg. Ekki er æskilegt, að leyndarskylda sé lengri en þarf, og mætti, þegar reynsla er fengin, takmarka hana nánar eftir tegundum efnis og setja um það ákvæði í reglugerð Landsbókasafns. Rangt þykir að láta eigi söfnunarskylduna ná til rita, þótt hvergi séu til sölu höfð.

Um 4. gr.

Með ákvæðum þessarar greinar er því starfi létt af löggreglustjórum að annast og ábyrgjast innheimtu og dreifingu skyldueintaka. Þetta eykur starf i Landsbókasafni, en hindrar tvíverknað, tafir og óþægindi fyrir marga aðila. Reynsla hefur sýnt, að bæði löggreglustjórar og bókaverðir hafa talið sér hagræði að sniðganga lög um þetta efni og koma á milliliðalausum viðskiptum safnanna og prentsniðjanna. Með því hefur þó skapazt eftirlitsleysi og glundroði, sem ekki er hægt að sporna við, nema móttaka eintakanna sé öll á valdi Landsbókasafns. Vitanlega er það ekki tilgangur þessarar greinar, að bækur prentaðar á Akureyri skuli fyrst fluttar til Reykjavíkur í Landsbókasafnið og skyldueintak sömu rita til bókasafnsins á Akureyri flutt að því búnu þangað norður. Þess vegna ákveður reglugerð, hvar afhending fer fram o. s. frv.

Akvæðið um bókaskrár er staðfesting venjunnar, sem nú ríkir.

Um 5. gr.

Núgildandi ákvæði eiga að haldast um skyldueintakavarðveislu Landsbókasafns, Háskólabókasafns og bókasafns Norðurlands á Akureyri.

Um ráðstöfun annarra skyldueintaka má hiklaust ætla, að reglugerð dugi.

Meðan Ísland var í löggjafartengslum við Danaveldi, var ekki óeðlilegt, að lög-gjöf ákyæði um þau þrjú skyldueintök, sem prentsniðjulögin ráðstafa þangað, og um skyldueintak til háskólans í Winnipeg var látin ná sama regla. Eftir skilnað Íslands og Danmerkur á þetta eftir eðli málsins að breytast í bókaskiptasamninga, sem þjóðbókasöfnin verði megináðilar að, og um skyldueintakasendingu til Vesturheims er bezt, að gildi sama regla. Lagabreytingin, sem hér er lagt til að gera, fyrirhyggir ekki, að bókasendingar til hinna erlendu aðila verði nær óbreyttar frá því, sem er, en fastræður ekkert um, að þær skuli vera óbreyttar. Menntamálaráðherra og landsbókaverði hlýtur að verða annt um það á hverjum tíma, að reglugerðarákvæðin um bókaþipti við útlönd séu haganleg landsmönnum og samvinnunni milli þjóða.

Bókasafn Ísafjarðarkaupstaðar, bókasafn Austurlands á Seyðisfirði og bókasafn Vesturlands í Stykkishólmi eru sankvaemt prentsniðjulögnum skyld að taka til varðveislu allt prentmál í sama inæli og hin stærri og efnaðri söfn. Bókasafns-nefnd hugði að auka þyrfti mjög tekjur og skyldur þessara safna, en beina vexti þeirra þangað meir sem notkunarþarfir eru brýningar. Þess vegna vildi hún taka burt frá þeim kvöðina um alhliða varðveislu, en treysta menntamálaráðherra, sem er háður þingvilja, til að tryggja þessum söfnunum í reglugerð þann rétt, sem þeim er hollastur, til að kjósa ókeypis allar nauðsynlegar bækur og tímarit úr skyldueintökum. Um val þeirra safna á skyldueintökum blaða verður miklu þrengra, eins og sýnt er í skýringunni við 1. gr. Og nokkurn kost blaða hlýtur reglugerðin að ætla þjóðskjalasafni, sem tekið hefur við skyldueintökum þeirra að lögum. En líkur eru til, að blaðaeftirspurn útlendu bókasafnanna verði minni en nemur þeim 4 eintökum blaða, sem þeim eru ætluð nái í lögum, og verða þá möguleikar innlendu safnanna til blaðasöfnunar eitthvað minna skertir en ætla má af 1. gr.

Um 6.—8. gr.

þarf ekki að fjölyrða.“

Fylgiskjöl.

Sjá fylgiskjöl með frv. til laga um Landsbókasafn.